

skapa användbara kontakter till gagn för fältet i form av hemslöjden. I sammanfattningen diskuteras den moderna hemslöjdsrörelsens koppling till begreppet "hem", istället för till "slöjd" som var den dominerande betydelsen tidigare. Vidare hur "kvinnlighet" kom att bli ett socialt kapital i sammanhanget genom tidens borgerliga uppfattning om könsens polaritet och komplementaritet. Kvinnans tänkta uppgift som hemmets vårdare och väktare stämde väl med hemslöjdsrörelsens uppgift att värna hemmets slöjd, dvs. slöjd som utövades i hem och som kom att resultera i produkter som användes i (borgerliga) hem. Samtidigt som hemslöjden verkade könskonserverande, gav den också en möjlighet till en offentlighet för kvinnorna som var engagerade i rörelsen; trots att män formellt ledde verksamheten genom att inneha ordförandeposten.

Kapitel fem, "Ämbetet – kamp för behörighet: Frågan om kvinnliga landshövdingar 1938", vässar köns- och klassanalysen genom att ta upp 1930-talets debatt om det lämpliga i kvinnor som innehavare av landshövdingeämbetet. En bakgrund tecknas till formalia kring ämbetet, hur utnämningar gick till och vem som kunde inneha posten. Behörighetslagen från 1923 diskuteras, där kvinnors rätt till statliga tjänster fastslogs med undantag för just landshövdingetjänster. Frågan om en kvinna kunde bli landshövding eller inte ställdes på sin spets när Hanna Rydhs make stod inför sin pensionsavgång år 1938. Några år tidigare fick hon informellt en fråga om hon ville efterträda sin make och efter att ha visat sitt intresse fördes diskussionen upp till makens korridorer till riksdagsledamöter och företrädare för regeringen. Vi får nära följa ärendets gång och den följande debatten i pressen. Hanna Rydh hade många på sin sida, inte minst på det lokala planet där man visste vad hon gick för. Men i det avgörande ögonblicket förlorade de som ville se en kvinna – Hanna Rydh – som landshövding mot dem som var emot i omröstningarna i första och andra kammaren i riksdagen. Lundström talar om hur principiella överväganden om köns likställighet förlorade mot praxis. Bara året efter detta nederlag beslutades om en översyn av behörighetslagen och 1945 bedömdes män och kvinnor ha samma rätt till statlig tjänst. 1974 utnämndes den första kvinnliga landshövdingen.

Det avslutande kapitlet, "Särarterna – harmoni och tyranni: Möjligheter och begränsningar grundade på kön och klass", för samman de tidigare resonemangen till en avslutande diskussion. Utgångspunkten är ett av avhandlingens tydligaste resultat, särartstänkandet som

genomsyrade samhället under undersökningsperioden. Lundström menar att detta framför allt artikuleras i ord och handling när det gäller "kvinnor och män, landskap och provinser, museiföremål, smak och skönhet" (s. 197). Vidare menar hon att det främst kommer till uttryck "inom kategorierna kön, ras och plats" (s. 198) och att under perioden förvandlas klasskategoriserandet till ett raskategoriserande. Denna upptagenhet med särarter kan enligt författaren handla om ett sökande efter förmodade konfliktfria arenor bort från tidens stora klasskillnader. För elitens kvinnor innebar särartstänkandet strategiska val, där kulturarvsfältet och hemslöjdsfältet rätt använt kunde innebära att "kvinnlighet" kom att utgöra ett positivt laddat kapital. Att engagera sig på dessa fält utifrån denna förutsättning gav både makt och inflytande, en möjlighet att skapa ett eget handlingsutrymme.

Detta är en mycket innehållsrik studie som aldrig förlorar skärpa. Den är genomtänkt och genomarbetad. Den presenteras på ett läsbart och njutbart sätt, där författaren framträder och leder läsaren genom undersökningens alla delar. Det är framför allt två saker jag kommer att ta med mig: det första är den mycket användbara beteckningen "provinsnationalism" och det andra är den klargörande gestaltningen av 1900-talets första decennier som besatt av särartstänkande. Annars brukar man beteckna 1800-talets borgerliga framväxt som en tid för polärt tänkande om kön och andra kategorier. Men genom Catarina Lundström bekräftas det man kan ana, att det var först vid undersökningens tidsperiod som 1800-talets idégoods verkligen hade genomsyrat samhället både strukturellt och diskursivt.

Ett plus för det vackra bokmärket som följer med.

Anneli Palmesköld, Halmstad

Anna Walette: *Sagans svenskar. Synen på vikingatiden och de isländska sagorna under 300 år*. Sekel bokförlag, Malmö 2004. 410 s., ill. English summary. ISBN 91-975222-0-1.

Anna Walettes bok *Sagans svenskar* är en spännande, viktig och nyskapande doktorsavhandling i historia. Den handlar om hur svenska historiker från 1600-talet till mitten av 1900-talet sett på och behandlat de isländska sagorna och vikingatiden. Walette ger prov på en grundlig kunskap om framförallt sagorna och deras uttolkare. Hon gör det på drygt 400 sidor uppdelade på nio gedigna huvudkapitel samt en liten katalog över

svenska sagaöversättningar från 1600-talet och framåt. Det är välskrivet och välstrukturerat. Kärnan i arbetet är fem kapitel om ca 220 sidor som grundligt analyserar sju utvalda historikers arbeten i sina tidsmässiga sammanhang. Historikerna är Olof Rudbeck (1600-talet), Olof Dalin och Sven Lagerbring (1700-talet), Erik Gustaf Geijer (1800-talet), Carl Grimberg (tidigt 1900-tal) samt Ingvar Andersson och Jerker Rosén (mitten av 1900-talet).

Walette's avhandling är redan ett välkänt arbete och oundgänglig läsning för alla med ett professionellt intresse för vikingatiden och/eller de isländska sagorna. Den har tidigare fått uppskattande recensioner i bl.a. *Historisk tidskrift* (Peter Aronsson i nr 2005:3) och *Svenska Dagbladet* (Lars Lönnroth 15 februari 2005). Walette är nyskapande i förhållande till sagorna på så vis att hon intresserar sig för dem som exempel på historiebrik. Hennes diskussioner av historikerna handlar framförallt om hur de använt sagorna för att skapa historia och i synnerhet svensk nationell identitet i sin samtid. Den stora poängen är att hon följer dessa förhållanden över så lång tid och genom intressanta förändringar. Walette är grundligt påläst i dagens historiska forskning och hennes arbete blir särskilt intressant genom hennes goda förmåga att sätta sin egen text i förhållande till de viktigaste tidigare studierna.

De två huvudfrågorna i *Sagens svenskar* klagörs i inledningen och är (1) "Vilken roll har de isländska sagorna spelat i svenska historikers analyser och rekonstruktioner av vikingatiden, från 1600-talet fram till 1900-talets mitt?" och (2) "Vilken betydelse har dessa isländska sagor, och de på dem frambringade historiska analyserna och rekonstruktionerna av vikingatiden, haft för nationella (och andra kollektiva former av) identiteter i Sverige över tid?"

Walette presenterar utförliga beskrivningar av såväl de utvalda sju historikernas verksamhet som inträngande analyser av densamma enligt bokens huvudfrågor. För 1600-talet blev det nyupptäckta sagamaterialet i Rudbecks händer ett komplement till Gamla testamentet och ansågs kunna berätta om svenskarnas öden efter syndafloden, alltså långt tidigare än dagens "vikingatid". Historieskrivningen hade ett nära förhållande till stormaktssträvandena på så vis att den skulle legitimera svensk erövringspolitik. Under 1700-talet var sagorna inte längre ammunition för statsmaktens glorifiering av en urgammal historia. Dalin och Lagerbring använde sagorna för att tolka tiden från ungefär Kristi födelse och fram in i medeltiden. Historiesynen kom nu att handla

mer om hur historien skulle kunna användas som moraliska exempel för samtidsmänniskan. Under 1800-talet uppvärderades eddornas mytologi i historieskrivningen. Sagorna blev också litteratur på ett nytt sätt som spännande äventyrsberättelser som ansågs innehålla en kärna av sanning om folkets karaktär. Geijer uppfattade vikingatiden i ljusa färger och urskiljde en svensk-nordisk etnisk tillhörighet. Medborgarna skulle känna igen sig i fosterlandets historia. Vid tiden för Grimbergs verksamhet under tidigt 1900-tal hade den nya historiska källkritiken börjat slå igenom och den ifrågasatte skarpt sagornas trovärdighet som källor. Det hindrade honom inte från att i stor utsträckning använda dem. Vikingatiden var för Grimberg ett patriarkalt ättensamhälle och den tid där grunden för svenskarnas storhet lades i en evolutionär utvecklingssyn. Hos Andersson och Rosén, slutligen, hade den radikala källkritiken slagit igenom och sagorna var inte längre fakta att bygga historia på. Skildringen av tiden innan 1200-talet byggdes främst på arkeologins resultat och fick nu liten uppmärksamhet av historikerna.

Walette's sammanfattande analys i slutet är 25 mycket spännande sidor. Här jämförs de olika historikerna och deras tider. Inte minst utvecklar Walette resonemangen kring hur historikerna arbetat med sagorna vad gäller identitetsskapande. Hon använder (efter Stefan Arvidsson) begreppet "relevanta förfäder" i diskussionen av hur historikerna gjort sina urval av förflutna gestalter, egenskaper, ideal och annat som skulle relateras till skapandet av deras samtids "vi". Detta har naturligtvis skiftat över tid, men hur det skiftat och varför är mycket intressant. Walette's välgrundade och fylliga beskrivningar av skillnaderna mellan 1600-, 1700-, 1800- och 1900-talen tycker jag är avhandlingens största behållning och ett gott argument för betydelsen av begreppet historiebrik. Efter analysen följer en mycket kort epilög om sagaforskningen efter 1960.

Walette's avhandling innehåller en rad kommentarer till min egen doktorsavhandling i arkeologi, *Decolonizing the Viking Age* (2003). Intressant nog är Walette och jag oense i en viktig fråga. Det gäller betydelsen av de förändringar av "vikingatiden" som skedde under slutet av 1800-talet. Medan jag menar att det då skapades en radikalt ny vikingatid, baserad främst på arkeologi, evolutionsteori och en ny slags nationalism, menar Walette att det visserligen skedde förändringar, men att dessa inte var av så pass genomgripande betydelse. Enligt min mening är Walette's arbete egentligen ganska svagt vad gäller synen på vikingatiden under 1900-talet. Hon har

heller inte insett betydelsen av den nya "arkeologiska" vikingatid som lanserades vid 1800-talets slut med nya definitioner, en ny och precis syn på vikingatidens föremåls- och fornminnesinventarium samt publika utställningar i ett nytt slags kulturhistoriska museer. Detta beskrivs t.ex. i Jørgen Haavardsholms avhandling *Vikingtiden som 1800-talskonstruktion* (Oslo 2005).

Walettes avhandling är ett utmärkt arbete. Hennes styrka är det långa tidsperspektivet och de intressanta förändringar som kan spåras över tid. För de äldre tiderna fungerar metoden att välja och analysera några få inflytelserika historiker bra eftersom det inte fanns så många förflutenhetsforskare. Vad gäller 1900-talet i sig fungerar det sämre eftersom det blir ett mycket litet urval bland seklets många vikingatidssynteser. Att uteslutande se på historiker blir också märkligt eftersom arkeologin i mycket tog över historieskrivningen om vikingatiden.

Fredrik Svanberg, Stockholm

Kristina Nero: *På samma scen – Om samarbete mellan amatör- och yrketeater, exemplet Huskvarna*. Gidlunds förlag, Hedemora 2005. 336 s., ill. English summary. ISBN 91-7844-681-3.

Amatör är ett ord som klingar positivt eller negativt, beroende på sammanhang och uttal. Med stor nyfikenhet påbörjade jag läsningen av teatervetaren Kristina Neros doktorsavhandling *På samma scen – Om samarbete mellan amatör- och yrketeater, exemplet Huskvarna*. I Neros bok möts läsaren av en diskussion om det intressanta samspelet mellan amatörer och yrkesfolk, i detta fall inom teaterns sfär. Just teatervärlden är välkänd bland många som en värld för både amatörer och yrkesverksamma, eftersom det finns gott om s.k. amatörteatergrupper runt om i landet. Ett tänkvärt faktum som tas upp i boken är också, att de flesta yrkesverksamma inom teater en gång har börjat som amatörer (s. 212). Vad betyder egentligen detta faktum för utfallet av en samverkan mellan amatörer och yrkesfolk?

Boken är indelad i tio kapitel. Illustrationerna består av kostymskisser i färg och fotografier i svartvitt. Aktörer och scener ur den aktuella pjäsen i fallstudien avbildas. Omslaget är lockande med en färgglad bild på skådespelets kostymklädda deltagare i det gröna. Huvudtexten ryms på 220 sidor. Bokens totala omfattning är 336 sidor och rymmer även texten till den pjäs boken

utgår ifrån, *Bara tusen korta år*, ett spel om Huskvarna genom tiderna skriven av "bygdens son", författaren Alf Henrikson. Neros avhandling är välformulerad och lätt att läsa, men tyngs något av mängden citat som ibland får informationen att kännas otillräckligt bearbetad.

Huvudsyftet med avhandlingen är att undersöka samspelet mellan två kategorier av individer, amatörer och yrkesfolk. Huvudfrågan som ställs är: "... vad händer när ett stort antal individer som företräder så skilda kategorier som amatörer och yrkesfolk samarbetar inom ett teaterprojekt?" (s. 13). Undersökningen utgår ifrån fyra teman:

- attityder, värderingar och upplevelser hos de inblandade i projektet
- ekonomiska förutsättningar för genomförandet
- juridiska aspekter på samverkan i projektet
- kulturpolitikens roll

Den teoretiska ramen för studien utgörs av Pierre Bourdieus idéer om fält och kapital. Inledningsvis nämns kort att Bourdieus teorier kommer att användas, och genom boken återvänder författaren till begreppen "fält" och "kapital" i olika sammanhang.

I första kapitlet tecknas länsteaterns och amatörteaterns historia inför det samverkansprojekt som resulterade i en teateruppsättning i Huskvarna under fyra säsonger mellan 1994 och 1998. Författaren Alf Henrikson presenteras i kapitel 2, och tillkomsten av den aktuella pjäsen om Huskvarna beskrivs. Mottagandet av Henriksons text bland yrkesfolk och amatörer tas också upp.

Efter detta analyseras i tredje kapitlet arbetet med rekryteringen: vilka amatörer rekryterades eller sökte sig till projektet? Hur gick rekryteringen av yrkesfolk till? Vilka kategorier yrkesfolk involverades i projektet?

Arbetet med repetitionerna berörs i kapitel 5, och här uppmärksammas att ett åtskiljande mellan amatörer och yrkesfolk upprätthålls i detta skede. Någon egentlig samverkan kommer inte till stånd förrän mycket sent under repetitionernas gång (s. 137), vilket kan tyckas lite underligt i ett projekt med just samverkan på dagordningen.

I kapitel 6 tas mötet med publiken upp. Författaren urskiljer en rad olika publikgrupper: den unga publiken (här avses främst barn och unga i skolåldern, särskilt värda att satsa på enligt den rådande kulturpolitiken), anhörigpubliken (som fyller väl i bänkraderna och är en säker källa till inkomster), expertpubliken (recensenter som